

Debrecenről Berlinig

Interjú Niedermüller Péterrel

– Szeretném, ha a debreceni időkkel kezdenénk. Hogyan kerül egy budapesti diák Debrecenbe? Milyen volt a debreceni egyetem?

A '70-es évek elején kerültem Debrecenbe, ott kezdtem meg tanulmányaimat magyar és történelem szakon, azért mert akkor csak ott volt magyar-történelem szak. Pesten csak történelem-filozófia volt, ami nekem nem jött számításba, oda egy olyan közember, mint én, biztos nem jutott volna be. De egyébként meg sem kíséreltem. Debrecen a '70-es évek elején nehéz terep volt, ha szabad ezt így mondanom. Különösen a várost találtam nehezen elviselhetőnek. Az egyetemnek pedig egy kicsit olyan akvárium-jellege volt, amit jobban el tudtam viselni. Amikor én oda kerültem, senkit nem ismertem, az egyetemről sem tudtam szinte semmit, egyedül a magyar irodalom tanszékről lehetett tudni, hogy ott nagy tudású emberek vannak. Az irodalom egyébként akkoriban nagyon érdekelt, de aztán rövid idő alatt be kellett látnom, hogy az az irodalom- és világszemlélet, ami akkor ott uralkodott, egyáltalán nem egyezik az enyémmel.

A történelmet kifejezetten szerettem, noha ott is leginkább olyan dolgokat kellett csinálni – például rögtön a legelső félévben bibliográfiát a szőlőművelésről – amit nemcsak unalmasnak, de értelmetlennek is találtam. Amit viszont nagyon érdekesnek tartottam, az bármilyen furcsa is, az ókor volt. Volt két, a mai emlékezetem szerint jó tanár, akik ókori történelemmel foglalkoztak: Havas László és Tegye Imre. Ők ugyanis nem csak az eseménytörténettel foglalkoztak, hanem bemutatták a társadalmi dimenziókat is. Aztán később jártam Ránki György óráira, ami szintén fontos dolog volt. Ezután a másik két szakot egyre kevésbé találtam érdekesnek, a végén a magyart le is adtam. Egyszerűen nem érdekelt és csak nehézségeim voltak vele. De egyébként is elég sok nehézségem volt a különböző szakok, illetve órák miatt, amiket nem rendesen csináltam. A debreceni egyetem egyébként biztosan nem lehetett rossz, hiszen ugyanabban az időben, amikor én ott voltam, ugyan nem velem egy évfolyamon, hanem fölöttem, egy csomó olyan ember járt, akik mára a magyar tudományban jelentős pályát futottak be. Hadd említsem meg Kövér Gyurit, Gyáni Gábort, Kulcsár-Szabó Ernőt vagy Kunt Ernőt, aki később a kulturális antropológiát csinálta Miskolcon, és sajnos már meghalt. Szóval van egy csomó ember, aki onnan jött és én nem tudom, hogy nekik akkoriban mennyi és milyen nehézségük volt, de nyilvánvaló, hogy nem kaphattak rossz képzést. Ettől függetlenül az egyetemet egy nagyon rossz és nehéz terepnek ítélt meg, a várost nagyon unalmasnak találtam, az egyetemen nagyon erősnek éreztem a politikai jelenlétet. Az embert inkább valamilyen rejtett, mint nyílt módon, de állandóan ellenőrizték, amit én nagyon nehezen viseltem, és butának tartottam az egész légkört.

A néprajzon akkoriban Gunda Béla volt a tanszékvezető professzor, aki nagyon felemás ember volt. Egyrészt, mint tudós, nagyon nyitott volt. Bár inkább hagyományos néprajzot csinált, ezzel együtt is egy széleslátókörű és nemzetközi kapcsolatokat tartó ember volt, aki már a két világháború közötti időben a svédekkel és más, akkoriban progresszívnek nevezhető európai iskolával állt kapcsolatban. Gunda Amerikába is viszonylag korán, talán már valamikor a '60-as években kijutott, és innen a kulturális antropológiából elég sokat hozott magával. Így Debrecenben, ha valaki odafigyelt, az észlelhette, hogy a hagyományos néprajzon kívül vannak más területek is, így pl. a kulturális antropológia, ahol különböző emberek különböző érdekes dolgokat csinálnak. Ezt azért mondom így, mert akkor azért nem lehetett egész pontosan tudni – vagy legalábbis én nem tudtam egész pontosan – hogy mi ez, hiszen nem voltak kulturális antropológia óráink. Mi egy nagyon tradicionális néprajzi képzést kaptunk, ugyanakkor voltak állandó utalások arra, hogy mit csinálnak az antropológusok. Gunda beszélt pl. az etnokartográfiáról, ami hosszú évtizedeken keresztül uralkodó módszer volt a néprajzban, s azon az „ötleten” alapult, hogy a kultúrát lehet kartografálni, és akkor egyszer csak elkezdett arról beszélni, hogy a kulturális antropológiában is vannak hasonló gondolatok, és elkezdett mesélni Murdockról, a diffuzionista iskoláról, amitől az egész dolog hirtelen egy más perspektívát kapott. Egy másik nagyon fontos dolog, hogy nagyon korán nagyon nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy az ember külföldi folyóiratokkal megismerkedjen. Aztán amikor Debrecenben egy darabig könyvtárosként dolgoztam, akkor láttam, hogy az összes fontosabb kulturális antropológiai monográfia és kézikönyv megvolt, és nagyon sok fontos és jó folyóirat, amiket életemben akkor láttam először. És persze ma is azt gondolom, hogy ezek abszolút pozitívumok voltak. Persze azok az emberek, akik ott tanultak, nem azért mentek oda, hogy ezeket a dolgokat megtanulják, tehát nem volt semmiféle fajta kulturális antropológiai beállítottságuk. Egy kicsit lokális vonatkozású néprajzot tanultak, és az is volt a cél, hogy az emberek – ez a '70-es évek – múzeumokba menjenek. Ott tehát muzeológus szakképzés folyt.

– Ön is ezért ment oda?

A muzeológus szakképzés miatt? Nem. Az igazság az, hogy nekem szinte semmi határozott elképzelésem nem volt a néprajzról, csak valamit kerestem, s arra gondoltam, hogy megnézem, mi történik ott. De a néprajzban akkor egyszerűen nem volt más. Így aztán nekem is ugyanúgy végig kellett menni a hagyományos nagy blokkokon: anyagi kultúrakutatás, szellemi néprajz, társadalomnéprajz stb. S az ember akkor is érezte, hogy ez a megközelítés elméletileg teljesen értelmetlen, így nem lehet kultúráról, kulturális folyamatokról beszélni, de hát ez mégis így ment, ez volt akkor – és attól tartok, talán még ma is – a kánon. Meg kell mondanom, hogy szerintem ezt Gunda is érezte, mert meg lehet nézni, több olyan írása van, ahol folyamatosan azt mondja, hogy az anyagi és a szellemi kultúrát nem lehet egymástól szétválasztani. Nem igaz az, hogy ő az írásaiban ezt teljesen mereven szétválasztotta, a probléma mégis az volt, hogy a néprajztudománynak ez volt a felfogása: van anyagi kultúra, pl. földművelés, állattartás, teherhordás stb., és a

szellemi néprajz: népmese, népdal, népszokás. És mindig ott volt ez a *nép*, aminek elméletileg persze szinte semmi értelme sincs, társadalomtörténetileg pedig egyszerűen a parasztságot tartotta a néprajz „népnek”. Engem ez korán irritált, de tévedés lenne azt gondolni, hogy átláttam volna, hogy ez miért nem jó így. Azért volt furcsa a debreceni néprajzi tanszék, mert abszolút követte ezt a kánont, és ebből a szempontból hihetetlenül konzervatív volt – persze semmivel sem volt konzervatívabb, mint a magyar néprajz bármely más intézménye, sőt, sok szempontból jobb volt, mert itt folyamatos impulzusok érték az embert. Az pedig kicsit az ember individuális érdeklődésétől függött, hogy valaki a földművelésre mozdult-e be, vagy valami másra. Ez nem értékítélet, csak azt mondom, hogy nagyon sokféle érdeklődés volt ott jelen akkor. És volt egy harmadik dolog, amit én mindig szerettem, ti. hogy ez egy kicsi tanszék volt, kevés diákkal, és ezért nagyon baráti légkör uralkodott. Mindenki ismert mindenkit, nem úgy, mint ebben az épületben, ahol van hétszáz diák, és a neveket az arcokkal nem tudom összerendezni. Mi 25-en, 40-en voltunk az öt évfolyamon, és ez jó hangulatot teremtett. Az ember egyáltalán nem érezte azt a sehova nem tartozást, mint amit például a történelem, vagy a magyar szakon érzett. Úgyhogy így utólag és visszanézve nagyon furcsa hely volt ez a debreceni tanszék, de azt hiszem, hogy az ember amit akart, ott megtanulhatta.

– *Ön akkoriban milyen témákkal foglalkozott?*

Hát egészen elképesztőekkel, ami leginkább azzal függött össze, hogy én azt pontosan tudtam, hogy mi az amit nem akarok. Semmiféleképpen sem akartam „anyagi kultúra kutató” lenni, ez nem érdekelt és egyáltalán nem is ismertem ki magam. Nem érdekelték a különböző hálóformák, meg eszközformák sem, és még kevésbé a szó- és tárgy történeti vizsgálódások. Ezzel engem ki lehetett űzni a világból. Ebből értelemszerűen következett az, hogy ami inkább érdekelt, az az úgynevezett szellemi néprajz. Debrecenben azonban elég felemás volt a helyzet abban a tekintetben, hogy mit lehetett az úgynevezett szellemi néprajzon belül csinálni. Egyrészt lehetett szövegekkel foglalkozni (népmese stb.), másrészt meg szokásokkal, rítusokkal. Először arra gondoltam, hogy akkor inkább szövegekkel foglalkozom, mert az a még meglévő irodalmi érdeklődésemhez közelebb állt, de aztán gyorsan rájöttem, hogy ez a filológus ügyködés a mesékkel, hogy típusok, kategóriák stb., ugyanaz, mint a szekér részei, csak nem a szekérral, hanem a népmesékkal. És akkor így kizárásos alapon maradtak a népszokások – ami hát ugye egy elég értelmetlen megjelölése egy kutatási területnek. S akkor megpróbáltam kitalálni, hogyan lehet ezt értelmesebben mondani. Lassan rájöttem, hogy máshol ezt úgy mondják, hogy rítusok, meg hogy vannak szimbolikus cselekvések. S aztán az olvasmányaimból arra is rájöttem, hogy a kulturális antropológia főleg azt vizsgálja, hogy milyen társadalmi funkciói vannak a rítusoknak. És azt gondoltam, hogy ez egy értelmes kérdésfeltevés, mert itt igazából azt kérdezi az ember, hogy egy társadalom, egy lokális közösség milyen szinteken szerveződik meg. Lehet azt mondani, hogy megszerveződik gazdasági szinten, megszerveződik egy társadalmi kapcsolathálón keresztül, de lehet azt is mondani, hogy megszerveződik a szimbolikus cselekvéseken keresztül. Erre mondtam azt, hogy igen, ez az, ami engem érdekel, hogy ho-

gyan szerveződik meg mondjuk egy falu, mint szimbolikus közösség. Persze nem azt akarom mondani, hogy 25 vagy 30 évvel ezelőtt ugyanebben a terminológiában gondolkodtam, mint ma, de valahol azt gondoltam, hogy ez az, amit a szokásoknak a vizsgálatán keresztül ki lehet deríteni. Végülis úgy döntöttem, hogy ezt szívesen csinálom, így a szakdolgozatom is, meg a doktori disszertációm is ebben a témakörben készült, s mivel én akkor, illetve addigra megfertőződtem a szemiotikától, szemiotikai indíttatású dolgozatokat írtam.

– *Gunda professzor hogyan fogadta ezt a fajta kérdésfeltevést?*

Ez semmiféle gondot nem jelentett. Gunda ugyan később a szemiotikával szemben nagyon szkeptikus lett – igaz én is –, de akkoriban még ő is írt szemiotikai cikkeket, és abszolút támogatta az elméleti érdeklődésemet. S azt is meg kell mondani, hogy Gunda egy nagyon tájékozott etnográfus volt, aki nagyon sok mindentől tudott, és sok mindent igyekezett is beépíteni a munkáiba. Később rengeteg emberi problémám volt vele, de ha ezeket félreteszem, akkor azt gondolom, hogy amit így csinált, az semmilyen értelemben nem volt „egy buta néprajz”, vagy egy érdektelen valami. Úgyhogy ezt abszolút nem ellenezte. Annyit mondott, hogy ez neki kicsit teoretikus, meg „életidegen” meg, hogy járjál többet terepre, meg ne hanyagold el a történetiséget stb., de ezekben azt gondolom, hogy igaza volt.

– *A '70-es évek végén, egy végzett néprajzos előtt, milyen lehetőségek álltak?*

Hát, nem sok. Ugye volt a múzeum. A '70-es évek végén egyébként is azon gondolkodtam, hogy nem kellene-e visszavonulni valahova, és ott élni, vagy az embernek meg kell próbálni valamit egy másik szinten változtatni. Akkoriban teljesen kilátástalannak ítéltém meg a helyzetemet. Mit lehet csinálni ebben az országban? Számomra ez akkoriban nagyon fontos kérdés volt. Jó, most lezárom ezt az egyetemet, de akkor most mit fogok csinálni? Nem akartam párttag lenni, nem is voltam soha, ez így nem érintett, azt az egész rendszert hihetetlenül butának is tartottam. Azt pontosan tudtam, hogy nekem Debrecenből semmi esélyem sincs arra, hogy Pestre kerüljek, a néprajzi kutatócsoportba. Maradhattam volna Debrecenben, de ezt nem akartam. S akkor többször megfordult a fejemben, hogy vajon nem az volna-e a megoldás, hogy visszavonuljak valahová egy kisvárosba, egy egyszemélyes múzeumba, hogy megpróbáljam a saját világomat felépíteni. Ez bármennyire is nevetségesen hangzik ma – egyébként is abszolút alkalmatlan lettem volna erre – akkoriban egy nagyon valós alternatíva volt. Egy barátom például az egyetemről később a soproni múzeumba került, s akkor nagyon erősen gondolkodtam, hogy nem kellene-e nekem is Sopronba vagy Kőszegre, vagy Vásárosnaményba menni. Ezek a távoli helyek is jelezték, hogy mennyire el voltam keseredve. De ez a probléma igazából anélkül oldódott meg, hogy valóban magamtól el tudtam volna dönteni, mert mikor negyed- vagy ötödéves voltam, Gunda felajánlott egy könyvtárosi állást, amit persze elfogadtam. Azt gondoltam, hogy könyvtárban lenni az jó, könyveket kezelni jó, én látom mindig elsőnek, hogy milyen könyvek jönnek be, azt viszek haza amit akarok. Másfél vagy két évig voltam ott könyvtáros, s nyilván még ma is ott lehetnék, ha kibírtam volna. Ma már nem tudom, hogy hogyan, de hirtelen megéreztem, hogy ha nem vigyázok, akkor ott ragadok. Valamikor elkez-

dődött a tervezetés a tanszéken belül is, hogy akkor majd hogyan lehet engem tanársegédként behozni. Az az érzésem támadt, hogy itt ragadok, és ettől a gondolattól páni félelem fogott el. Megértettem, hogy itt az az egyedüli perspektíva, hogy esetleg, ha minden jól megy, 20 év múlva egyetemi docens leszek, amihez egyedül arra lett volna szükség, hogy az ember kivárja az időt. Annyi ember volt azon az egyetemen, aki semmit sem csinált tudományosan, hogy az rögtön látszott, itt nem arról van szó, hogy én elég jó vagyok-e, hanem arról, hogy ki tudom-e várni, hogy az előttem lévők kihalnak mind, s akkor majd én is előbbre fogok jutni. Nem tudom, hogy ez még ma is így működik-e Magyarországon, néha az az érzésem, hogy nem sok minden változott, de lehet, hogy tévedek. Mindenesetre akkor arra gondoltam, hogy én most akkor húsz évig itt... S ekkor kezdtek személyes problémáim is lenni, mire egyre inkább azt gondoltam, hogy én ezt nem fogom tudni csinálni, ez egy abszolút katasztrófa. A tanszéken egyre nehezebbé váltak a tanárok közötti személyes viszonyok, egyre több lett az ellenségeskedés. Így aztán pánikszerűen otthagytam az egészet, anélkül, hogy bármi más lehetőségem lett volna. Tehát nem azért mentem el, mert volt egy jobb állás. Az egyedüli lehetőség egy folklorizmus kutatás volt az akkori Népművelési Intézetben, amit Voigt Vilmos irányított. Semmiféle állásom nem volt, de ebben a programban lehetett alkalmi munkákat csinálni. Így jöttem vissza Pestre, s a Debrecen fejezet lezárult. Azóta is csak kétszer voltam rövid időre, magánemberként Debrecenben, többet nem.

– *A következő évek hogyan teltek el?*

Volt ez a folklorizmus kutatás, ami körül ott ügyetlenkedtem, különböző kis egyetemi munkákat csináltam, például bibliográfiát, konferenciaszervezést, de ezek teljesen alkalmiak voltak. S emellett még fordítottam. Ez úgy két, két és fél évig tartott. Ez nem volt jó, de igazából nem a pénz hiányzott, hanem az, hogy légüres térben voltam. Visszakerültem tehát Pestre, de sokszor elgondolkodtam, vajon jó dolog volt-e az egészet otthagyni. Debrecenben ott volt az egyetem, meg ez a néprajznak nevezett valami, amihez az ember egészen kicsit a szélén, de hozzátartozott, s utána nem volt semmi, ami nyomasztott. Újra kellett definiálnom az életemet, s valami mást elkezdeni, ami akkoriban nem volt olyan egyszerű. Még arra is vigyázni kellett, hogy az embert ne igazoltassák, mert nem volt benne a személyimben, hogy hol dolgozok. Így egyre inkább azt gondoltam, hogy a néprajz számomra le is zárult. Nagyon erősen gondolkoztam azon, nem kellene-e tudatosan lezárnom ezt a fejezetet, és hivatalosan is fordítóvá válni, s könyveket fordítani. Ez is egy alternatíva volt, illetve ez látszott az egyedüli alternatívának.

– *És hogyan zárult ez a két év?*

A néprajzi kutatócsoportban akkoriban Paládi-Kovács Attila volt az igazgató-helyettes, vagy a tudományos titkár, most már nem tudom pontosan. Ő hívta fel a figyelmemet, hogy van egy doktori ösztöndíj, és próbáljam meg. Én persze azonnal ráharaptam, s kisebb huzavonák után meg is kaptam. Így valahogy '80-ban, vagy '79-ben odakerültem az Intézetbe egy kétéves kutatói ösztöndíjjal, és a végére le is doktoráltam. Aztán egy-egy évre mindig meghosszabbították a szerződésemet, majd egyszer, magam se vettem észre, hogy hogyan és mikor, de kineveztek tudományos

segédmunkatársnak négy évre, utóbb munkatársnak. Az is úgy volt aztán, hogy ha az ember nem csinált valami disznóságot, akkor a dolog ment magától, ugyanaz volt, mint az egyetemen. Csak ki kell várni, hogy az előtted levők kihaljanak, s akkor előbbre jutsz. Ez velem is valahogy így volt, egészen '89-ig ott voltam. Visszatekintve ez volt a leghosszabb idő, amit egy helyben dolgoztam. Berlin most már közelíti, de még mindig a néprajzi kutatócsoportban dolgoztam a leghosszabb ideig. – *Milyen volt a tudományos élet a kutatócsoportban? Kik voltak ott? Mivel foglalkoztak?*

Mikor bekerültem, nagyon idegennek éreztem magam, nem nagyon ismertem senkit. Akkoriban Bodrogi Tibor volt az intézet igazgatója, aki etnológus volt, s szerintem nyitott ember. Nem az típusú igazgató volt, aki mindent és mindig kontrollálni akart, de mindenféle hátrányai is voltak. Ilyen hátrány volt, hogy az intézet nem volt igazán szervezett, s mindig az a benyomás állt elő, hogy itt nem történik semmi. S hogy mondjam, ez nem volt egy teljes mértékben téves benyomás, noha én inkább azt mondanám, sokkal kevesebb történt, mint ami történhetett volna. Huszonvalahány kutató volt, amikor én odakerültem, hát mit mondjak: tényleg le lehetett élni egy tudományos életet úgy, hogy - nem akarok senkit megbántani, lehet, hogy ez ma már nem így van, de akkoriban így volt - hogy az ember alig csinált valamit. Egy héten kétszer kellett bejárni, egy évben egyszer kellett írni valamilyen jelentést, aminek egyébként nem volt semmilyen jelentősége. Valamit kellett írni, de amit leírt az ember, annak nem néztek utána, hogy ténylegesen meg is történt-e. És persze ez az akkori légkör kihatott, ha nem is mindenkire, de a többségre - én is hihetetlenül elkényelmesedtem. Ma azt már nem lehet elképzelni. Ettől függetlenül ott volt Bodrogi, aki a maga szakmájában egy elfogadott kutató volt. Ott volt Kisbán Eszter, aki aztán később Pécsen lett tanszékvezető, akiről azt gondolom, hogy a néprajzi táplálkozástudományt Magyarországon megújította. Ugyanez vonatkozik Pócs Évára, aki később a történeti folklorisztika, pontosabban a boszorkánykutatás területén produkált alapvető kutatási eredményeket. Ott volt Sárkány Mihály, aki nagyon sokat tett azért, hogy Magyarországon megismertesse az angol szociálanropológiát. Voltak tehát érdekes emberek, de igazából ennek ellenére mindig az volt a benyomásom, hogy nem történik semmi, ami persze így ebben a formában nem igaz. Pontosabban talán azt kellene mondanom, hogy azt, ami történt, gondolok pl. az egész intézet központi vállalkozására, az akkoriban már évtizedek óta húzódó *Magyarság Néprajzára*, amiben ugyan nekem is kellett dolgoznom - írtam pl. egy „fontos” tanulmányt a gyerekjátékokról (ez persze most önironikus megjegyzés) -, de amit én egy teljesen fölösleges, idejétmúlt önigazolásnak tekintettem, ami egy sor fontosabb dolgról elvonta a figyelmet. Ugyanakkor lehetett konferenciákat is csinálni, én kettőt vagy hármat szerveztem, kis köteteket is kiadtunk, s ezek nem voltak rosszak. Viszonylag korán, a 80-as évek elején csináltunk egy konferenciát a folklórról és a mindennapi életéről, ami azért fontos, mert ez volt az első alkalom, amikor a mindennapi életnek a teoretikus fogalma a magyar néprajzban megjelent. Volt több folklorizmus- vagy város-konferenciánk is. Ez az időszak körülbelül 1984-ig tartott. 1984-ben aztán egy ösztöndíjjal

eljutottam az Egyesült Államokba, ami - minden szempontból - fontos cezúra számomra. Tanultam, emberekkel ismerkedtem meg. Ekkor ismerkedtem meg alaposabban a kulturális antropológiával, ebből is látszik, hogy jó későn. S amikor visszajöttem '85 után, akkor jött az a szakasz, amikor viszonylag sok mindent csináltam Hofer Tamással közösen, s nem nagyon érdekelt, hogy mi történik az intézetben. Az volt a jó, hogy Hoferrel lehetett különböző projekteket csinálni, ő amúgy is egy kedves ember, aki ahol tudott segített, és nekem fontos volt, hogy Tamással együtt dolgozhattam. Ma ezt úgy fogom fel, hogy '84-ig nem sok minden történt velem, de az egyesült államokbeli kintlét, s utána ez az intenzívebb munkakapcsolat Hoferrel, nagyon sokat segített, sok mindenre megtanított. A '84-86 közötti időszakot egy második képzési időszaknak tekintem. Onnantól fogva nem érdekelt, hogy be tudok-e integrálódni a magyar néprajzba. Addig sokat kínlódtam azon, hogy hogyan lehet mindezt egy hagyományos néprajzra átfordítani, azzal összeegyeztetni, de aztán rájöttem, hogy nemcsak *nem lehet*, hanem *nem is érdemes*. Olyan kiindulópontok voltak az akkori magyar néprajzban, hogy azok mellett ezt nem lehetett. Mindenesetre az Egyesült Államokban, ahol nyilván egy bizonyos distancia szükségszerűen is kialakult, megértettem, nem kell az embernek minden áron elfogadtatnia magát, és attól fogva nem volt többé fontos, hogy el fogadják-e vagy sem. Egyébként nem fogadtak el. Ami az Egyesült Államokban számomra nagyon fontos volt, az az, hogy észrevettem, a kulturális antropológia egy sokkal szélesebb és összetettebb terület, mint ahogyan én azt korábban elképzeltem. Nagyon jó dolog volt, hogy a könyvtár éjjel-nappal nyitva volt, annyit lehetett olvasni, amennyit az ember akart. A bloomingtoni akkor a tizedik legnagyobb egyetemi könyvtár volt az Egyesült Államokban. Azon gondolkoztam, hogy mi legyen az, amit most olvassak. Úgy határoztam, hogy három dologra fogok koncentrálni: egyrészt megpróbálom a hagyományos antropológiát végigolvasni, volt egy nagyon erős városantropológiai érdeklődésem, s olvasni akartam a legújabbakból is. S ezt a hármat következetesen igyekeztem végigcsinálni. Borzasztó jó dolog volt, hogy nem volt más dolgom, csak az olvasás. Emellett volt egy kis kutatási projekt is, ami az amerikai magyarokkal foglalkozott, de ezen kívül az ember azt csinált, amit akart. Számomra az is fontos volt, hogy egy sor olyan embernek a nevét megtanultam, akiről korábban alig tudtam valamit. Az sem véletlen, hogy a Geertz-nek az *Interpretations of Cultures* című könyvéről ami 1972-ben vagy 1973-ban jelent meg, Magyarországon még '80-as évek elején is alig lehetett tudni. Volt egy sor dolog, ami ott egészen más volt, mint amit én itthon megtapasztaltam. A másik, ami nagy jelentőséggel bírt számomra, hogy megértettem, a magyar néprajz hihetetlenül homogéne gondolkodott. Ami a teóriát illeti: egyáltalán nem volt teóriája, ami a módszerét illeti, az is több mint problematikus. Ugyanakkor ez volt az az időszak, amikor rájöttem, hogy nincs értelme erről az egészről - mármint a kultúráról - csak nemzeti keretekben gondolkodni, mert ez szükségszerűen csak egy metszete lehet a kutatásnak. Mikor hazajöttem, Hofer projektje a nemzeti kultúra megkonstruálásáról úgy jött nekem, mint a megváltás. Teljesen világos volt, hogy lehet azt mondani, hogy a kultúrának vannak nemzeti keretei, de ezek

nem maguktól vannak, így mindenekelőtt azt kell megvizsgálni, hogyan jött létre, hogyan lett megszerkesztve az, amit nemzeti kultúrának nevezünk. Ugyanez vonatkozik a népi kultúrára is, azaz elsősorban azokat a koncepciókat kell megvizsgálni, amelyek a magyar népi kultúra vagy a nemzeti kultúra megszerkesztéséhez vezettek. S a Hofer-féle projekt pontosan erre törekedett. Azt igyekezett többek között megmutatni, hogy a néprajz tárgyát képező „magyar népi kultúra” hogyan lett megcsinálva – a szó legszorosabb értelmében. Volt például egy konferencia a Széchényi Könyvtárban, melyet Tamás rendezett, s melyen én is tartottam egy előadást arról, hogy a magyar folklór szövegbázisa miként lett megkonstruálva. Az elképesztő az volt, hogy az adatok, amelyeket összeszedtem, például, hogy Kriza János annak idején leveleket írt Gyulaynak, megkérdezve tőle, hogy milyen szavakat, sorokat vegyen ki népdalokból, balladákából, közismertek voltak, a folkloristák mégis úgy tettek, mintha nem tudtak volna ezekről, vagy mintha ezeknek nem lenne nemcsak filológiai, hanem elméleti jelentőségük. De olyan folklorisztika tanulmányt sem tud nekem mutatni, ahol leírták volna, hogy „emberek, de hát nem ezt énekelte a nép, hanem ezek irodalmilag cizellált, megszerkesztett szövegek voltak”. Mikor ezt előadtam, akkor az egyik, akkoriban talán legelismertebb folklorista felállt és azt mondta, hogy hát igen, de mégsem erre kell a hangsúlyt helyezni. És nem volt más ellenérv. A magyar néprajzban ez egyszerűen így működött. Aki népmesét kutatott, az népmesét kutatott, aki balladát, az balladát, és senkinek nem jutott eszébe feltenni a kérdést, hogy mi az a szöveg, amit kutatunk. Hogyan jött létre? Olyan, mintha a társadalomtörténész nem kérdezne rá azokra a forrásokra, melyek alapján társadalmi folyamatokat igyekszik rekonstruálni. Én ezt teoretikus katasztrófának tartottam, de ettől persze semmi sem változott – a magyar néprajz a mai napig egy más utat látszik járni, mint az általam ismert más európai országokban. Az az önkritikus vizsgálódás, ami pl. a német vagy éppen a skandináv néprajzot jellemezte és jellemzi, szinte teljességgel hiányzik a magyar néprajzból. Kár, mert egy ilyen kritikus megközelítésben mindig benne rejlik az elméleti továbblépés, egyfajta modernizáció esélye.

– *Ekkor már '89-ben vagyunk, amikor elkezdődik a kulturális antropológia szak a szervezése?*

Még nem, de majdnem. Fontosnak tartom, hogy a '80-as évek végére Hofer Tamás körül egy egész sor fiatalabb ember „gyülekezett”, mint például Klaniczay Gábor vagy Szentiványi István. S ebben a körben kezdett egyre határozottabban körvonalazódni egy másfajta néprajz, ami nemcsak a kulturális antropológiával, hanem a történettudománnyal, a történeti antropológiával, és a társadalomtörténettel is szorosan összekapcsolódott. Aztán valamikor, talán '89-ben rendeztünk – mármint a néprajzi kutatócsoport – egy konferenciát a magyar néprajz helyzetéről. Tartottam ott egy előadást, ami aztán megjelent a *BUKSZ*ban, s amit a hivatalos tudomány nemcsak elutasított, hanem kifejezetten rosszul fogadott. De ez kevésbé volt érdekes. Nekem azért volt fontos a konferencia, mert ott megpróbáltam – de más is – elméletileg megfogalmazni, hogy mi a baj. Az attitűd egészen biztos nem az volt, hogy most mindannyian kulturális antropológusok vagyunk, és dobjuk el

a néprajzot, erről szó nem volt. Csak arról, hogy az ember megpróbálta egy kicsit abba az irányba is eltolni a szekeret, hogy akkor most már ne csak olyan kategóriákban gondolkodjunk, hogy van még három falu, ahol nem tudjuk, hogy milyenek voltak a teherhordási módok, hanem próbáljuk meg az egészet valahogy teoretikusan elhelyezni. Miért kell nekünk tudni a teherhordási módokról? Mit mondanak azok el egy társadalomról? És én nem azt mondtam, hogy nem mondanak el semmit, hanem hogy a kérdésnek nem arra kellett volna irányulnia, hogy a fejen hordják a terhet, vagy a háton, és ebből ötven térképlapot csinálni, hanem azt mondani, hogy mit mesél el ez a társadalom működéséről. Ugyanez vonatkozik a földművelésre, stb. Ez akkor nem jól sikerült, mert nagyon sokan úgy élték meg, hogy itt most egyfajta leszámolás történik, én pedig visszaélek azzal a lehetőséggel, hogy kint voltam, és most odapiszkítok a fészekbe. Így utólag azt gondolom, hogy az én akkori előadásom csak elmérgesítette a helyzetet, nem hogy segített volna... Lehet azt mondani, hogy ügyetlenül vagy rosszul csináltam, de mindenestre utána nyilvánvalóvá vált, hogy a néprajzon belül számomra semmifajta ki-futási lehetőség nincs.

Aztán '89-ben történt, hogy Boglár Lajos elkezdte szervezni a kulturális antropológiát, és sokaknak szólt, például Sárkánynak, Hoppálnak, nekem. És akkor létre is hozták a kulturális antropológia munkacsoportot, amibe azonban én nem nagyon involválódtam, mert éppen akkor futott egy Tübingenbe szóló ösztöndíj-kérelmem Németországban, a Humboldt Alapítványnál. Mikor pályáztam, mindenféle véleményeket kellett mellékelni a pályázathoz Magyarországról is, meg külföldről is. Na most a magyarországi vélemények nemcsak rosszak, hanem kifejezetten denunciálóak voltak, ami persze megerősített engem abban a meggyőződésben, hogy itthon teljesen ellehetetlenült a helyzetem. Ettől függetlenül, vagy talán éppen ezért, megkaptam az ösztöndíjat. Időnként azt gondolom, hogyha nem lettek volna ennyire denunciálóak a vélemények, akkor talán nem is lett volna esélyem. De hát azok, akik ártani akartak, nem értették, vagy nem tudták, itt az a szokás, hogy az ember vagy egy pozitív ajánlást ír, vagy semmilyen. Így elmentem Tübingenbe. Tübingen akkor egy mítikus hely volt. Egyrészt az ott dolgozó kollégák, másrészt a kutatási témák miatt. Minden nagyon jó volt, egyben nagyon fontos is volt, abból a szempontból is, hogy majdnem két évre kivonultam Magyarországról, a verekedésekben nem kellett részt vennem, rengeteget olvashattam, kutathattam, sokat utazhattam konferenciákra, szerte Európába. De ugye ez egy megszabott időszak volt, tehát lehetett tudni, hogy előbb-utóbb le fog járni.

Közben, korábban - most nem tudom megmondani -, de talán '86-ban elkezdtem lejárni Pécsre, ahol volt egy bonyolult intézményi konstrukció. A magyar nyelvi tanszéken belül, aminek a Szépe György volt a főnöke, volt egy kommunikációs szeminárium, amit Horányi Özséb vezetett, és ezen a kommunikáción belül voltak kulturális antropológia órák. Horányi igazából Hoppált kérte meg, aki az utolsó pillanatban lemondta, így én helyettesíthettem. Tehát én Hoppál pótlékeként kerültem le egy fél évre. Ennek nagyon megörültem, s azt gondoltam, ez egy jó hely, itt diákokkal lehetek együtt. Tehát így kezdtem, és működött is: újabb

és újabb fél évekre kaptam órameghívást, majd aztán másodállást is. S amikor kint voltam Tübingenben, egyre többet gondolkoztam azon, hogy na jó, akkor most a néprajzi kutatócsoportba visszamenni, hát ez az öngyilkosságnak egy sajátos módja, ennek semmi értelme nincsen. S hát, akkor mit lehet csinálni? Akkor eszembe jutott, hogy talán Pécs, de ott meg nem volt állás. És én mégiscsak Pesten voltam, s nem nagyon éreztem szükségét annak, hogy akkor most leköltözzek Pécsre. De hát mit lehet tenni? Végül is a tübingeni idő alatt mégis lett ott egy állás, s lementem oda. Ez már '92-ben volt. S mikor visszajöttem Tübingenből, akkor ezzel párhuzamosan Pesten is elkezdtem csinálni a kulturális antropológiát, ahol óraadó voltam. – *Ezek szerint Pécsen előbb volt kulturális antropológia, mint Pesten?*

Igen, szerintem korábban. Pesten Sárkány a folklór tanszéken biztosan tanított már jóval korábban kulturális antropológiát. A pesti folklór tanszéken is volt már korábban etnológia, maga Boglár Lajos is ott tanított etnológiát. Dehogyan ezt ott kulturális antropológiának hívták-e, vagy sem, én nem tudom. De Pécsen, mondom, ez csak heti egy óra volt, vagy kettő. A pesti és a pécsi antropológia oktatás párhuzamosan futott, egy darabig egészen jól, noha a különbségek világosak voltak. A pesti tanszék nagyon erősen az Európán kívüli népekre koncentrált, s a kulturális antropológiát nagymértékben az etnológiával azonosította. Pécsen pedig a kulturális antropológia a kommunikációhoz tartozott, amiből az következett, hogy inkább a modern vagy komplex társadalmak álltak az érdeklődés középpontjában. Egy ideig még az az illúzió is megvolt – nekem is –, hogy ebből egy szak is lehet, de ez számos ok miatt nem valósult meg. Végül a Sorostól mi is kaptunk egy viszonylag nagyobb támogatást kulturális antropológiára, ami addig, amíg a Soros-támogatás megvolt, nagyon jól működött. Több ember is volt, akikkel nagyon jól együtt tudtam dolgozni, mint Zentai Viola, vagy Vörös Miklós, akik szintén lejárta, nagyon jól csinálták, nemzedékük legképzettebbjei közé tartoztak. Aztán a Soros-pénz lejárt, s az egyetem vagy a kar nem akarta, hogy ebből rendes tanszék legyen, azzal az indoklással – ami valljuk be őszintén, nem teljesen légből kapott –, hogy feltétlenül egy vidéki egyetemen kell egy kulturális antropológiai tanszék? S mikor ez kiderült, az emberek involváltsága is fokozatosan csökkent. Pesten meg egyre-másra történtek olyan dolgok, amelyek egyszerűen érthetetlenek, egyben értelmetlenek voltak, mint pl. az az eset, amikor a tanszékvezető elhozott Brazíliából Pestre egy szerencsétlen törzsfőnököt, egy indiánt, s különböző fórumokon elkezdte mutogatni. S ugye annak, aki antropológiával foglalkozik, annak nemcsak az ilyen akciók tudománytörténeti előzményeit kell ismernie, hanem egy akció morális következményeivel is tisztában kell lennie – de hát ez ebben az esetben nyilvánvalóan nem így volt. Ez csak egy kis, és lehet, hogy rossz példa is talán, de mutatja azt, hogy hiába hívták ezt kulturális antropológiának, itt nem azok a dolgok történtek, aminek egy kulturális antropológia tanszéken történnie kellett volna, pláne Magyarországon. Brazíliából idehozni egy törzsfőnököt, vagy gyógyító embert, hát ez olyan, mint a színház.

– *Voltak erről viták?*

Hát ez inkább csak úgy megtörtént, nem nagyon voltak róla viták. Az is problémát jelentett, hogy a kulturális antropológia tanszék kicsi volt, szóval nehéz volt ezekre a helyzetekre azt mondani, hogy jaj, micsoda hülyeség ez. Kicsit arra is kellett gondolni, hogy ha az ember belülről azt mondja, hogy micsoda hülyeségek történnek, akkor rögtön szolgáltatót egy érvert másoknak, akik azt mondják, hogy mi szükség van itt kulturális antropológiára. Emiatt ez egy nehéz helyzet volt. A néprajz tanszék folyamatosan támadta a kulturális antropológiát. Azt szeretnék volna, hogy csak egy általános, közismereti tárgy legyen. Az látszott, hogy a néprajz és a folklorisztika mindent elkövet, hogy a kulturális antropológiát kiszorítsa. Szóval nehéz helyzet volt, de mindenféleképpen lehetett látni, hogy baj van. Például az emberek kezdtek lekopni. Olyan emberek, akik fontosak voltak. Sárkány ugyan mindig tanított, de lehetett érezni, hogy van egyfajta distanciája ehhez a dologhoz. Később Fejős Zoltán szintén némi distanciával közeledett. Azok az emberek, akiknek ott lett volna a helyük, kezdtek eltűnedezni, új emberek, mint az előbb említett Zentai Viola vagy Vörös Miklós, pedig nem tudtak a tanszék közelébe kerülni, rajtuk kívül álló okokból, s ebből lehetett látni, hogy mások is másként szerették volna a kulturális antropológiát csinálni. Nem lehet Magyarországról, egy pénz nélküli tanszékről úgy kutatásokat csinálni, hogy mi azt mondjuk, hogy a harmadik világot vagy a nem európai népeket kutatjuk. Hát ilyen nincs.

– *Ki, vagy mi határozta meg végső soron a szak profilját, ki döntött?*

Ez nem dőlt el, hanem igazából úgy történt, hogy a diákok hallgatták a különböző tanárokat és sodródtak. Volt, aki a Boglárhoz ment, aki el is küldött egy vagy két embert Brazíliába teregyakorlatokra, de itt nem egy vagy két emberről lett volna szó, hanem 100 vagy 120 diákról. Az igazi probléma az volt vele, ami később egyre inkább strukturális probléma lett, hogy nem történt meg az a lépés, hogy a dolog intézményesüljön. Egy olyan tanszékké váljon, aminek van profilja. A Soros Alapítvány nagyon nagy pénzekkel támogatta a tanszéket, amiből sokkal, de sokkal többet kellett volna kihozni, mint ami a végén létrejött. Kósa is írja a könyvében,¹ hogy a kulturális antropológiai kezdeményezések nem bizonyultak életképesnek Magyarországon, ami ebben a formában azt gondolom, nem igaz, másrészt meg teljesen igaz, mert nem intézményesültek. Én most nem fogok a személyi felelősségről beszélni, hogy kinek mennyi felelőssége van ebben, de nyilván mindenkinek, aki ebben a dologban részt vállalt – engem is beleértve – el kell azon gondolkozni, hogy mi is az, amit én ehhez a történethez hozzátettem.

– *Ezek szerint a fő problémát az intézményesülés elmaradásában látja?*

Azt gondolom, hogy az tette tönkre a kulturális antropológiát, hogy egy bizonyos ponton nem fejlődött túl, és ki kell mondani kerek-perec, hogy Boglár Lajos, aki ezt létrehozta, vezette, szimbolizálta, bizonyos lépéseket nem tudott, nem akart, vagy elfelejtett megtenni, s ettől a dolog szükségszerűen beszűkült és elhalt. Ezen nem változtat az sem, hogy hány könyvet kapott a tanszék, meg milyen diákrendezvényei voltak. A kulturális antropológia Magyarországon nem tudott olyan

¹ Kósa László: *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest, 2001. 239–242.

módon intézményesen beépülni az egyetemi rendszerbe, mint például Lengyelországban, de még Romániában is. Ez egy rossz történet, de így van. Bizonyos mértékben ez vonatkozik Pécsre is, de ott nem azon ment tönkre, hogy nem volt személyes involválódás, hanem azon, hogy nem volt semmiféle strukturális lehetőség. Nem volt a karon egy olyan erő, amelyik azt mondta volna, hogy nekünk kell a kulturális antropológia tanszék, akármilyen kicsi is. Ezen kívül volt még Miskolcon, amit Kunt Ernő csinált, amire lehetett azt mondani, hogy túlméretezett, de mégiscsak megcsinálta. Mindez azért szomorú, mert az antropológia valami sokkal fontosabbat is csinálhatott volna Magyarországon, mint amit ténylegesen csinálni tudott, így viszont nehéz ellenérveket találni azokkal szemben, akik azt mondják, Magyarországon nem volt életképes a kulturális antropológia.

– 1994-ben Ön írt egy cikket a néprajz és kulturális antropológia viszonyáról a *Replikában*, amihez aztán később többen is hozzászóltak.² Hogyan látja ezt a vitát utólag?

Replikában megjelent szövegnek az első változata egy miskolci konferencián hangzott el. Nekem az volt az ideám, hogy itthon nyilvánvalóan nem lehet egy Európán kívüli népekkel foglalkozó kulturális antropológiát csinálni, mert arra soha sem lesz pénz, és nem lesznek meg a megfelelő szervezeti keretek sem. Mindig lesz egy-két ember, aki Magyarországról Melanéziában kutat, de nem ez a perspektíva. A perspektíva az, hogy meg kell gondolni, hogy mit tud ez a szak Magyarországon felkínálni. Én azt gondoltam, hogy ennek három eleme van. Az egyik egy kritikai és elméleti alapozású elhatárolódás a hagyományos néprajztól, ami egy olyan közegben, ahol a hagyományos néprajznak uralkodó pozíciói vannak, alapvető fontosságú. A másik pont az volt, hogy azt gondoltam, a mindennapi élet fogalmában van egy olyan integráló kategória, ami magában foglalhatja a néprajz, és a kulturális antropológia felől érkező impulzusokat. A harmadik pedig az volt, hogy az antropológiának van egy kultúraelmélete, és meg kell nézni, hogy miként lehet ezt alkalmazni a saját társadalomra. Ezért igyekeztem a saját társadalom antropológiájáról beszélni. És akkor Sasfi Csabának és Hadas Miklósnak volt az ötlete, hogy ezt a tanulmányt hozzuk le a *Replikában*. Azt gondoltam, hogy jó, ez egy lehetőség arra, hogy akkor történjen valami. S ők felkértek embereket, hogy szóljanak hozzá. Ma azt gondolom, hogy a hozzászólások pontosan megmutatták azt az állapotot, amiben a néprajz s a kulturális antropológia akkoriban volt. Meg lehet nézni, hogy ki mit írt. Meg lehet nézni például, hogy Voigt Vilmos mit válaszolt rá, s azt gondolom, onnantól nem érdemes erről a dologról beszélni. Az az írás, amit Voigt leköszölt, volt is róla vita, hogy ez lejjön-e vagy sem, pontosan jellemzi azt, hogy hogyan tud valaki a néprajz pozíciójából erről az egésze-ről beszélni. S ma is úgy vélem, hogy jó, hogy az emberek elgondolkodtak ezen a dologon, s megpróbálták ezt kommentálni, s másként látni. Ez teljesen helyénvaló. De hogy miért maradt ennyiben, azt én meg nem mondhatom. Meg kellett volna próbálni ennek a szaknak egy sajátos, magyar változatát kikristályosítani, ami Gyáni

² Paradigmák és esélyek. *Replika* 13–14. (1994. június) 89–129.

Gábortól Fejős Zoliig lehetőséget kínált volna embereknek. Egy olyan terepet kellett volna felkínálnia, ahol közösen tudtak volna, tudunk volna gondolkozni.

– *Ebben a helyzetben, 1995-ben, jött a németországi lehetőség?*

Igen, 1996 áprilisától vagyok itt. Azt megelőzően volt egy féléves pályázási periódus, közben otthon volt három vagy négy beszélgetésem a BTK akkori vezetésével, hogy mit lehetne Pesten az antropológiával csinálni, de teljesen nyilvánvaló volt, hogy semmit. S mindenkinek el kell dönteni, hogy mit akar. S én eldöntöttem, hogy még szeretnék valamit csinálni, és azt is beláttam, hogy otthon ezt nem lehet. S gondoltam, ha ez bejön, el fogom fogadni.

De előtte hosszasan hezitáltam, hogy akarok-e pályázni, vagy sem. S végül a legutolsó pillanatban döntöttem, az enyém volt a legutolsó pályázat, ami beérkezett. Azért hezitáltam, mert úgy éreztem, komolytalannak tűnhet a pályázatom. Mert azért gondoljuk végig, hogy mi is volt az a helyzet, amiből én ide jelentkeztem: Pécsen volt valami állásom, Pesten óraadó voltam. Nem szerettem volna úgy az egyetemi tanári állásra pályázni, hogy ez valami bohóckodásnak tűnjön. Mint ahogy a mai napig nagyon fontos nekem, hogy az ember tudja azt, mi az, amit tud, s mi az, ami egy számmal nagyobb cipő. De aztán a kollégáim, akik közül többet Tübingenből ismertem, és főleg Bausinger, nagyon erőteljesen mondták, hogy próbáld meg, ezzel egyáltalán nem válsz nevetségessé. Senki nem tudja Németországban, hogy a pécsi milyen kicsi egyetem. S végül úgy gondoltam, igazuk van: itt nem arról van szó, hogy te melyik egyetemről jössz, hanem, hogy mit tudsz felkínálni.

Rengeteg ember volt, vagy hatvanan pályáztak, akik közül sokakat formális okokból kiszortíroztak, s a végén voltunk öten, akiknek próbaelőadást kellett tartani. Engem nagyon meglepett, hogy megkaptam ezt az állást, mert azt gondolom, hogy nagyon kitűnő emberek pályáztak mellettem. Amit én itt fel tudtam kínálni, az az, hogy egyrészt hoztam ezt az antropológiai beütést. A tanszék úgy volt elképzelve, hogy van három professzori állás, abból az egyik inkább szociológiai (Lindner), egy inkább történeti (Kaschuba), a harmadik pedig inkább kulturális antropológiai, az vagyok most én. Ebbe a konstellációba jól beleillettam, ez volt az, amit előnyként hoztam magammal. Nyilvánvalóan az is előny volt, s ezt nem nagyképcségből mondom, hogy engem sokan ismertek, mert sokszor voltam itt korábban, így tudták, hogy ki vagyok.

Persze, nem volt egyszerű itt elkezdni az életet. Egyrészt, mert rengeteg diák van, a német mégiscsak egy másik nyelv, amit bármilyen jól is tudjon az ember, azért nem olyan egyszerű tanítani. Az egész egyetemi rendszer is más, és amint egyszer talán már említettem, függetlenül attól, hogy engem itt a német etnológiában ismertek, az egyetemen nyilván nem ismert senki. Nagyon fontos, hogy az embernek legyen egy kapcsolati hálója, s ez volt a legnehezebb dolog, megismertetni magam, olyan technikákat kitalálni, hogy jelen legyek a különböző helyeken. Nekem többet kellett a tanszéken kívül is aktívnak lennem, kutatási projekteken részt venni, megjelenni különböző fórumokon ahhoz, hogy a többiek ne csak azt tudják, hogy ez az a magyar, aki most jött ide néhány éve, hanem hogy legyenek benyomások arról is, hogy mit csinálok. Az nyilván hátrány volt számomra, hogy a

magyarul megjelent írásaim olyanok, mintha nem is lennének. Ezért hiába mondom, hogy nekem megjelent nem tudom hány írásom Magyarországon, ez teljesen érdektelen. Ki olvas magyarul? Senki. Nyilvánvalóan sokkal nehezebben tudják az embert beazonosítani, mint egy olyan valaki esetében, aki itt szocializálódott, és az összes írása németül és angolul jelent meg. Tehát nekem egy csomó ilyen dolgot kellett csinálni, de pontosan tudtam, hogy ez így lesz, és tudomásul vettem, hogy ezt kell csinálni.

– *Milyen a kapcsolata a mai magyar tudományos élettel?*

Nekem most Berlin a legfontosabb, mivel én itt vagyok, itt kell nekem helytállnom. A diákok elfogadtak, a kollegáim elfogadtak, az egyetem működik, vannak kutatási projektek, csinállok egy csomó dolgot, a Német Néprajzi Társaságtól kezdve a tanszékig. Sose gondoltam arra, hogy nekem innen kellene a magyarországi történésekbe beleavatkoznom Pécsett tartottam, meg tartok is néha órákat, de az egy másik dolog, az még mindig egy kicsit a szívügyem. Nem hiszem, hogy innen az volna a feladat, hogy befolyásoljam azt, ami Magyarországon történik. Azt csinálják azok, akik ott vannak. Ami viszont fontos számomra, hogy az elmúlt héten ketten is ledoktoráltak nálam, akiket korábban Magyarországon tanítottam, vagy velük valamilyen formában összedolgoztam. És azt is fontosnak tartanám, hogy legyenek közös kutatási projektek, de ez nagyon nehezen megy, mert egyszerűen különbözőek a struktúrák. Időnként írok is valamit, de azt gondolom, az embernek pontosan meg kell válogatnia, hogy melyek azok a szintek, ahol megjelenik. S tudnia kell, ha itt él, akkor itt kell jelen lenni, s Magyarországon pedig nem, vagy csak sokkal kevésbé. S akik otthon vannak, azoknak kell eldönteniük, hogy jó irányba megy-e a magyar néprajz, vagy sem, és az teljesen mindegy, hogy én mit gondolok erről.

Az interjút készítette: Keller Márkus